

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ БАНКІ
№ 005 Б А С П А С Ө З Р Е Л И З І
2006 жылғы 7 наурыз**

**2005 жылғы алдын-ала қорытындылар және
2006 жылғы қаңтар – ақпандағы қаржы
нарығындағы ахуал туралы**

1. 2005 жылғы алдын-ала қорытындылар. 2005 жылы жылдық инфляция өткен жылдардың жоғары емес тұрақты деңгейінен (6,6%-6,8%) асып түсіп, 7,5% (2005 жылғы желтоқсан 2004 жылғы желтоқсанға) жетті.

Тұтыну бағаларының өсуі негізінен, азық-түлік тауарларының (8,1%) және халыққа ақылы қызмет көрсетудің (8,0%) қымбаттауына байланысты болды. Азық-түлікке жатпайтын тауарлар 5,9% қымбаттады.

2005 жылы азық-түлік тауарлары құрылымында жеміс пен көкөніске – 23,1%, күрішке – 18,3%, ет пен ет өнімдеріне – 12,5%, қантқа – 11,9%, балық және теңіз өнімдеріне – 11,0% бағаның көтерілуі тіркелді.

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар тобында киімге – 8,0%, аяқ-киімге – 7,0%, баспа басылымына – 5,7% баға барынша көтерілді. Бензин 3,2% қымбаттады.

Халыққа ақылы қызмет көрсету құрылымында газбен жабдықтауға – 34,5%, тұрғын үйді ұстауға – 9,6%, күл-қоқыс жинауға – 8,0% бағаның өсуі нәтижесінде тұрғын үй-коммуналдық саланың қызмет көрсетуі 7,4% қымбаттады. Бұдан басқа, білім беру мекемелерінің қызметіне – 19,5%, денсаулық сақтауға – 7,2%, жолаушылар көлігіне – 6,0% бағаның көтерілуі тіркелді.

Орташа жылдық инфляция 2005 жылғы мақсатты бағдардан асып түсіп (5,2-6,9%), 7,6% болды.

2005 жылғы алдын-ала қорытындылар бойынша 2004 жылмен салыстырғанда тауарлардың және қызмет көрсетудің сыртқы сауда айналымы 33,8% 55,4 млрд. долл. дейін, тауарлар және қызмет көрсету экспорты – 34,5% 30,4 млрд. долл. дейін, ал тауарлар және қызмет көрсету импорты – 32,9% 25,0 млрд. долл. дейін өсті.

Теңгенің нақты тиімді айырбас бағамының индексі (НТАБ) 2005 жылғы желтоқсанда 2004 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 6,3% өсті. 2005 жыл үшін теңгенің АҚШ долларына және еуроға қатысы бойынша нақты нығаюы тиісінше 1,5% және 15,9% болды. Ресей рубліне қатынасы бойынша теңге нақты көрсетуде 2,6% әлсіреді.

Елге шетел валютасының көп ағынына қарамастан Ұлттық Банктің 2005 жылғы таза халықаралық резервтері 23,8% 7,1 млрд. долл. дейін төмендеді. Үкіметтің сыртқы борышына қызмет көрсету, Ұлттық қор активтерін толықтыру, сондай-ақ шетел валютасын ішкі нарықта сату төмендеуге себепші болды.

Елдің халықаралық резервтері тұтастай алғанда 4,7% 15,1 млрд. долл. дейін өсті. Оның ішінде Ұлттық қордың ақшасы, алдын-ала деректер бойынша бір жыл ішінде 56,2% көбейіп, 8,0 млрд. долл. жетті.

2005 жылы ақша базасы 14,7% 663,0 млрд. теңгеге дейін, ақша массасы - 25,2% 2065,3 млрд. теңгеге дейін, айналыстағы қолма-қол ақша - 8,6% 411,8 млрд. теңгеге дейін, ал ақша массасының құрылымындағы банк жүйесіндегі және кредиттік серіктестіктердегі депозиттер – 30,1% 1653,5 млрд. теңгеге дейін өсті. Ақша массасының неғұрлым жоғары өсімі 2005 жылғы ақша базасының өсуімен салыстырғанда ақша мультипликаторының 2,86-дан 3,12-ге дейін көбеюіне себепші болды.

Қаржы нарығы тұрақты дамумен сипатталды. Жыл бойы банктердің және кредиттік серіктестіктердің ресурстық базаларының үдемелі өсімі байқалды. Резиденттердің депозиттік

ұйымдардағы бір жылғы депозиттері 30,1% 1653,5 млрд. теңгеге (ЖІӨ-ге 22,2%) дейін өсті. Резиденттер депозиттерінің жалпы көлеміндегі теңгелік депозиттердің үлес салмағы 56,8%-дан 58,1%-ға дейін көтерілді. Халықтың салымдары (резидент еместерді ескере отырып) 33,2% 596,8 млрд. теңгеге дейін өсті.

Ресурстық базаның жалғасып келе жатқан өсуі нәтижесінде экономикаға банктер кредиттерінің көлемі 74,7% 2592,1 млрд. теңгеге дейін көбейді, яғни, ЖІӨ-ге қатынасы бойынша 26,8%-дан 34,8%-ға дейін өсті. Кредиттер құрылымында, валютаның түрлері бойынша, сондай-ақ мерзімдері бойынша оң өзгерістер болды. Ұлттық валютадағы кредиттердің өсуі шетел валютасындағы кредиттермен салыстырғанда басым сипатта болды. Теңгелік кредиттердің үлес салмағы жылдың басымен салыстырғанда 48,1%-дан 48,4%-ға дейін өсті. Ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 65,7%-дан 66,5%-ға дейін көбейді.

Кредиттер бойынша ставкалар динамикасы түрлі бағыттағы үрдіске ие болды. Мәселен, 2005 жылғы желтоқсанда 2004 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда жеке тұлғаларға ұлттық валютадағы кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 19,5%-дан 19,7%-ға дейін көтерілді, ал заңды тұлғаларға кредиттер бойынша 13,7%-дан 13,0%-ға дейін төмендеді.

2005 жылы валюта нарығындағы ахуал теңгенің АҚШ долларына қатынасы бойынша нақтылы әлсіреу үрдісімен сипатталды. Жалпы алғанда ол американдық валютаның елеулі нығаюымен сипатталған әлемдік валюта нарығының конъюнктурасына сәйкес келді. Биржалық бағам 2005 жылдың аяғында бір доллар үшін 133,77 теңге болды. Жыл басынан бастап теңге нақтылы көрсетуде АҚШ долларына 2,9% құнсызданды.

2005 жылы Қаржы министрлігі мемлекеттік бағалы қағаздарды 122,8 млрд. теңгеге орналастыруды жүзеге асырды, бұл өткен жылмен салыстырғанда 2,7% аз. Қаржы министрлігінің айналыстағы бағалы қағаздарының көлемі бір жылда 29,0% 297,2 млрд. теңгеге дейін көбейді.

Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарының эмиссиясы 2005 жылы 3,4 есе 1 960,2 млрд. теңгеге дейін көбейді. Айналыстағы ноталар көлемі бұл ретте 59,4% 161,0 млрд. теңгеге дейін азайды.

Төлем жүйелері саласында төлем жүйелерінің тұрақты және үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету бойынша жұмыс жалғасты. 2005 жылы ұлттық төлем жүйелері арқылы жүргізілген қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы көлемі 72,1% 51,7 трлн. теңгеге дейін көбейді. Қазақстандық банктердің карточкаларын ұстаушылардың саны бір жылдың ішінде 35,2% 3,08 млн. адамға дейін көбейді. Бұл елдің экономикалық белсенді халқының жалпы санының 39% құрайды (2005 жылғы 1 қаңтарда - 29%).

2. 2006 жылғы қаңтар-ақпандағы қаржы нарығындағы ахуал туралы

Инфляция. Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің ресми деректері бойынша 2006 жылғы қаңтар-ақпан айларында инфляция 2,4% болды. Бұл ретте 2006 жылғы ақпандағы инфляция (1,5%) 2003 жылғы желтоқсаннан бастап ең көп айлық деңгей болып табылады.

2006 жылғы екі айдағы бағаның негізгі өсімі азық-түлік тауарларының тобы бойынша болды, ол 3,7% қымбаттады. Олардың құрылымында елеулі дәрежеде қант – 23,3%, жемістер мен көкөністер – 14,0%, темекі өнімдері - 6,8%, сүт және сүт өнімдері – 3,1%, балық пен теңіз өнімдері және ішімдік сусындарына баға – 2,0% көтерілді.

2006 жылғы қаңтар-ақпанда азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының өсуі киімнің 1,6%, кілем және кілем бұйымдарының 1,5%, кітап, газет және кеңсе тауарларының 1,4% қымбаттауына байланысты болды. Бензин 2,3% арзандады.

2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2006 жылғы ақпанда 1,8% қымбаттаған ақылы қызмет көрсету құрылымында баға және тарифтер көлік қызметіне – 7,0%, медицина қызметіне – 2,4%, байланысқа – 2,2% көтерілді. Тұрғын үй-коммуналдық қызмет көрсету 0,6% қымбаттады, оның ішінде бағаның ең көп өсуі электр энергиясына - 2,3%, газбен жабдықтауға – 1,1% тиесілі.

2006 жылғы ақпан айында инфляция жылдық көрсетуде 8,7% жетті (2006 жылғы қаңтар айында – 7,7%). Жылдық инфляцияның осындай жоғары деңгейі 2001 жылғы маусым айынан бері байқалмады. Жылдық көрсетуде азық-түлік тауарлары 10,1%, азық-түлікке жатпайтын тауарлар 6,6%, ақылы қызмет көрсету 8,5% қымбаттады.

Халықаралық резервтер және ақша агрегаттары. 2006 жылдың алғашқы 2 айында Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері ағымдағы бағамен 9068,3 млн. долларға дейін 28,3% (немесе 2002,5 млн. долларға) өсті. Қаржыминінің сыртқы борышына қызмет көрсету, Ұлттық қордың активтерін толықтыру ішкі валюта нарығында валюта сатып алумен және Үкіметтің Ұлттық Банктегі шотына шетел валютасының түсуімен бейтараптандырылды. Нәтижесінде таза валюта қорлары (ЕАВ) 1918,4 млн. долларға ұлғайды. Алтынмен активтер оның әлемдік нарықтағы бағасының 8,5 % ұлғаюы нәтижесінде 84,1 млн. долларға ұлғайды.

Елдің халықаралық резервтері тұтастай алғанда (ағымдағы бағалармен), яғни Ұлттық қордың ақшасын қоса алғанда (алдын ала деректер бойынша 8 156,5 млн. доллар), 2006 жылдың қаңтар – ақпан айларында 14,2% ұлғайды және 17 228,8 млн. доллар болды.

Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтерінің 2006 жылдың қаңтар – ақпан айларында ұлғаюы ақша базасының 793,9 млрд. теңгеге дейін 19,7 % ұлғаюына себеп болды.

Ағымдағы жылдан бастап ақша массасының есебінен кредиттік серіктестіктердің шоттары алынып тасталды, сондықтан ақша массасы Ұлттық Банктің және екінші деңгейдегі банктердің шоғырландырылған шолуын білдіреді.

2006 жылдың қаңтар айында ақша массасы 1999,2 млрд. теңгеге дейін 3,2% қысқарды. Банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің өсуі олардың ішкі активтерінің төмендеуімен, негізінен банк жүйесінің Үкіметке таза талаптарының азаюы есебінен өтелді.

Айналыстағы қолма-қол ақша (M0) қаңтар айында 385,7 млрд. теңгеге дейін 6,3%, ал депозиттер 1613,5 млрд. теңгеге дейін 2,4% төмендеді. Айналыстағы қолма-қол ақшаның депозиттермен салыстырғанда қаңтар айында төмендеу қарқынының үдеуі депозиттердің ақша массасының құрылымындағы үлесінің 80,1%-дан 80,7%-ға дейін ұлғаюына себеп болды.

Қаңтар айында ақша мультипликаторы ақша базасының төмендеу қарқынымен салыстырғанда ақша массасы төмендеуінің аз қарқыны салдарынан 3,12-ден 3,24-ке дейін артты.

Валюта нарығы. 2006 жылдың қаңтар-ақпан айларында теңгенің АҚШ долларына қатысты бағамының әлемдік валюта нарығындағы ахуалға, сондай-ақ ішкі валюта нарығындағы шетел валютасына ұсыныстың сұраныстан артуына негізделген өсу үрдісі байқалды.

Теңгенің АҚШ долларына бағамы қаңтар айында 1 доллар үшін 132,05 теңге – 133,85 теңге аралығында, ақпан айында 130,30 теңге – 132,37 теңге аралығында өзгерді. Теңге жыл басынан бері 2,56% нығайды және ақпан айының соңында теңгенің биржалық бағамы бір доллар үшін 130,35 теңге болды. Орташа алынған биржалық бағам екі айда бір АҚШ доллары үшін 132,16 теңге болды.

Қазақстан Қор Биржасындағы биржалық операциялар көлемі қосымша саудасаттықтағы мәмілелерді қоса алғанда желтоқсан айымен салыстырғанда қаңтар айында 15,8% азайды және 1467,9 млн. доллар болды. Ақпан айында операциялар көлемі 1824,7 млн. долларға дейін 24,3% ұлғайды. Күнделікті сауда-саттық көлемінің өсуі ақпан айының айрықша ерекшелігі болды – ақпан айындағы күнделікті сауда-саттық көлемі орташа алғанда қаңтар айымен салыстырғанда 18,1% ұлғая отырып, 91,2 млн. АҚШ доллары болды.

Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялар көлемі қаңтар айында 1482,3 млн. долларға дейін 4,4% төмендеді, ақпан айында 77,1% ұлғайып, 2625,4 млн. доллар болды.

Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы. 2006 жылдың қаңтар-ақпан айларында Қаржы министрлігі 17,0 млрд. теңгеге 3 жылдық МЕОКАМ орналастырды. Орналастырылған қағаздар бойынша тиімді кірістілік 3,38% болды.

2006 жылдың қаңтар-ақпан айларында 7,8 млрд. теңгеге мемлекеттік бағалы қағаздар өтелді (сыйақы бойынша төлемдерді қоса алғанда). Нәтижесінде Қаржы министрлігінің айналыстағы бағалы қағаздарының көлемі 2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 309,6 млрд. теңгеге дейін 4,2% ұлғайды.

2006 жылдың қаңтар-ақпан айларында Ұлттық Банктің ноталары эмиссиясының көлемі 278,0 млрд. теңге болды, бұл ретте қысқа мерзімді ноталардың кірістілігі біршама өсті (2005 жылғы желтоқсан айындағы 2,24%-дан 2006 жылғы ақпан айындағы 2,38%-ға дейін). 2006 жылдың қаңтар-ақпан айларында Ұлттық Банктің ноталарын өтеу сыйақы бойынша төлемдерді қоса алғанда 307,5 млрд. теңге болды. Айналыстағы ноталардың көлемі ақпан айының соңында 2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 18,0% төмендей отырып, 132,0 млрд. теңге болды.

Банкаралық ақша нарығы. 2006 жылғы қаңтар айында банкаралық ақша нарығында банктердің өтімді қаражатты орналастыру бойынша белсенділігінің шамалы төмендеуі байқалды. 2006 жылғы қаңтар айында 2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда теңгемен орналастырылған банкаралық депозиттердің көлемі 7,4% қысқарды және 296,0 млрд. теңге болды.

2006 жылғы қаңтар айында теңгемен орналастырылған банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 3,46%-дан 3,68%-ға дейін көтерілді.

Банкаралық валютаны қарызға алу нарығында ағымдағы жылдың қаңтар айында 12,7 млрд. АҚШ долларына доллармен депозиттер орналастырылды, бұл шамалы, 2005 жылғы желтоқсан айындағы операциялар көлемінен 0,5% аз.

Доллармен орналастырылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2005 жылғы желтоқсан айындағы 4,23%-дан 2006 жылғы қаңтар айында 4,30%-ға дейін артты.

Банкаралық қарыз алудың қалған түрлері бойынша операциялар шамалы көлемде жасалды.

Депозит нарығы. Резиденттердің депозиттік ұйымдардағы депозиттерінің жалпы көлемі 2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 2006 жылғы қаңтар айында шамалы қысқарды (1613,5 млрд. теңгеге дейін 2,4%). Занды тұлғалардың депозиттері 1020,2 млрд. теңгеге дейін 4,3% төмендеді, ал жеке тұлғалардың депозиттері 593,4 млрд. теңгеге дейін 1,0% ұлғайды.

2005 жылғы қаңтар айында ұлттық валютадағы депозиттер 944,9 млрд. теңгеге дейін 1,6%, шетел валютасындағы депозиттер 668,6 млрд. теңгеге дейін 3,5% төмендеді. Нәтижесінде теңгедегі депозиттердің үлес салмағы 58,1%-дан 58,6%-ға дейін ұлғайды.

Халықтың банктердегі салымдары (резидент еместерді қоса алғанда) бір ай ішінде 603,2 млрд. теңгеге дейін 1,1% ұлғайды. 2006 жылғы қаңтар айында халықтың салымдары құрылымындағы теңгемен салынған депозиттер 319,3 млрд. теңгеге дейін 2,3% өсті, ал шетел валютасындағы депозиттер 283,8 млрд. теңгеге дейін 0,3% қысқарды. Нәтижесінде теңгемен салынған депозиттердің үлес салмағы 52,3%-дан 52,9%-ға дейін өсті.

Банктердің депозиттері бойынша ставкалар динамикасы мынадай өзгерістермен сипатталды. 2006 жылғы қаңтар айында банктік емес заңды тұлғалардың теңгемен салынған мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 4,7 % (2005 жылғы желтоқсан айында – 3,3%), ал жеке тұлғалардың депозиттері бойынша – 9,2% (9,6%) болды.

Кредит нарығы. Банктердің экономикаға кредиттері бойынша негізгі борыштың жалпы көлемі 2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 2006 жылғы қаңтар айында шамалы қысқарды (0,1%) және 2588,7 млрд. теңге болды.

Ұлттық валютамен берілген кредиттер бір айда 1,0% ұлғайды және 1268,1 млрд. теңге болды, ал шетел валютасымен берілген кредиттер 1320,6 млрд. теңгені құрай отырып 1,2% қысқарды. Нәтижесінде теңгемен берілген кредиттердің үлес салмағы 2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда шамалы өсті (48,4%-дан 49,0%-ға дейін).

Ұзақ мерзімді кредиттер 1749,2 млрд. теңгені құрай отырып, 1,5% өсті, ал қысқа мерзімді кредиттер 839,5 млрд. теңгені құрай отырып, 3,4% төмендеді. Нәтижесінде ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 66,6%-дан 67,6%-ға өсті.

2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 2006 жылғы қаңтар айында жеке тұлғаларға ұлттық валютамен берілген кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 19,7%-дан 20,0%-ға, ал заңды тұлғаларға берілген кредиттер бойынша – 13,0%-дан 13,1%-ға дейін өсті.